

Хајнер Милер

МАУЗЕР

Хор Борио си се на фронту грађанског рата
Непријатељ није открио слабост на теби
Ми нисмо открили слабост на теби
А сад си сâм слабост
Какву непријатељ не сме да открије на нама.
Делио си смрт у граду Витебску,
Непријатељима револуције по нашем налогу
Знајући да је насушни хлеб револуције
У граду Витебску и у другим градовима
Смрт њених непријатеља, знајући да траву још
Треба да чупамо да би остала зелена
Убијали смо их твојом руком.
Али једног јутра у граду Витебску
Убио си сâм, властитом руком
Не наше непријатеље, не по нашем налогу
И мораш бити убијен, непријатељ си сâм.
Обави свој посао на последњем месту
На које те је револуција поставила
Које нећеш напустити на властитим ногама
Уза зид, који ће бити твој последњи,
Као што си обављао све друге послове
Знајући да је насушни хлеб револуције
У граду Витебску и у другим градовима
Смрт њених непријатеља, знајући да траву још
Треба да чупамо да би остала зелена.

A Радио сам свој посао.

Хор Свој последњи.

A Убијао сам за револуцију.

Хор Умри за њу.

A Погрешио сам.

Хор Ти си грешка.

A Ја сам човек.

Хор Шта је то.

A Не желим да умрем.

Хор Не питамо те да ли желиш да умреш.
Зид иза твојих леђа последњи је зид
Иза твојих леђа. Револуцији више ниси потребан ти
Потребна јој је твоја смрт. Али док не кажеш Да
За Не, које је над тобом изречено
Ниси обавио свој посао.
Пред пушчаним цевима револуције којој је потребна твоја смрт.
Научи своју последњу лекцију. Твоја последња лекција гласи:
Ти, који стојиш уза зид, непријатељ си себи и нама.

A У затворима од Омска до Одесе
Песницом и кундаком, петом чизме и врхом ципеле
Исписан ми је по телу текст
Који смо читали по школским клупама и у клозетима
ПРОЛЕТЕРИ СВИХ ЗЕМАЉА УЈЕДИНИТЕ СЕ
Сину малограђанина са властитим самоваром
Припремљеном на трулим даскама пода
Пред иконом за духовни позив.
Али сам на време иступио из замке.
На скуповима, демонстрацијама, штрајковима
Док су ме газили коњи правоверних Козака,
Равнодушно мучили лењи чиновници
Ништа нисам научио о животу после смрти.
Научио сам да убијам сам у дуготрајним биткама

Против опсада, у време Умри или Уби
Говорили смо, ко не жели да убија не треба ни да једе
Зарити бајонет у непријатеља
Кадета, официра или сељака, који ништа није схватао,
Говорили смо: то је посао као и сваки други
Разбијати лобање и пуцати.
/[Хор] Али једнога јутра у граду Витебску
У јеку оближње битке револуција ми је
Гласом партије дала налог
Да преузем револуционарни суд
У граду Витебску, који дели смрт
Непријатељима револуције у граду Витебску¹.

Хор Борио си се на фронту у грађанском рату
Непријатељ није открио слабост на теби
Ми нисмо открили слабост на теби
Напусти фронт и стани на место
Где си револуцији од сада потребан
Све док јој не затребаш на неком другом месту.
Води нашу борбу на нашим леђима, дели
Смрт непријатељима револуције.

А /[Хор] И прихватио сам налог.
Знајући да је насушни хлеб револуције
Смрт њених непријатеља, знајући да траву још
Треба да чупамо да би остала зелена
Прихватио сам налог
Који ми је дала револуција
Гласом партије у јеку битке.
И то убијање било је другачије убијање
И то је био посао као ниједан други./

Хор Твој посао почиње данас. Онај који га је радио пре тебе
Мора бити убијен још данас, непријатељ је сâм.

А /[Хор] Зашто он./

Б Пред мојим револвером три сељака
Непријатељи револуције из незнања.
На њиховим леђима руке свезане конопом

¹ Стихове унутар косих заграда може да изговара или хор или означени глумци. Алтернативна дидаскалија Хајнера Милера.

Огрубеле од рада, за револвер свезана
По налогу револуције моја рука
Мој револвер уперен у њихов потиљак.
Њихови непријатељи су моји непријатељи, ја то знам
Али они који преда мном стоје, лицем према каменолому
Не знају то, а ја који то знам
Немам никакав други наук за њихово незнање
Осим метка. Делио сам смрт,
Револвер – моја трећа рука,
Непријатељима револуције у граду Витебску,
Знајући да је насушни хлеб револуције
Смрт њених непријатеља, знајући да траву још
Треба да чупамо да би остала зелена.
Знајући да мојом руком убија револуција.
То више не знам, не могу више да убијам.
Отргао сам руку од налога
Који ми је дала револуција
Једнога јутра у граду Витебску,
Гласом партије у јеку битке.
Пресекао сам коноп на рукама
Наших непријатеља, огрубелим од рада,
Са траговима посла сасвим налик моме.
Рекао сам: ваши непријатељи су наши непријатељи.
Рекао сам: Вратите се своме послу.

Хор / [Глумци три сељака]
И вратили су се свом послу
Три непријатеља револуције, непоучена.
Када је отргао своју руку од налога
Који му је дала револуција
Једног јутра у граду Витебску,
Гласом партије у јеку битке
Била је то још једна рука више под нашим гркљаном./
Јер твоја рука није твоја рука,
Као што ни моја рука није моја рука,
Док револуција не победи коначно
У граду Витебску и у другим градовима.
Јер незнање може да убије,
Као што и олово може да убије, као и грозница
Али само знање није довољно, незнање
Мора сасвим да нестане, и није довољно убијање,
Убијање је наука

И мора да се научи, да би престало
Јер природно није природно
Већ и траву морамо да чупамо
И хлеб морамо да испљунемо
Док револуција не победи коначно
У граду Витебску и у другим градовима
Да би трава остала зелена и да би престала глад.
Онај који инсистира на себи као на властитој својини
Непријатељ је револуције као сви други непријатељи
Јер нама сличан није нама сличан
И ми то нисмо, ни сама револуција
Није она сама, већ непријатељ са
Канцом и зубом, бајонетом и машинком
Уписује у њену живу слику застрашујуће црте
И његове ране постају ожиљци на нашем лицу.

Б Чему смрт и чему умирање
Ако је цена револуције револуција
А цена слободе – они које треба ослободити.

А То или нешто друго он виче спрам јака битке
Што је расла и расте још.
Хиљаду је руку било под нашим гркљаном
Против сумње у револуцију нема
Другог лека осим смрти неверника.
И нисам имао очи за његове руке
Док је стајао пред мојим револвером, лицем према каменолому.
Јесу ли биле огрубеле или нису биле огрубеле,
Али биле су чврсто свезане конопом
И убили смо га мојом руком
Знајући да је насушни хлеб револуције
Смрт њених непријатеља, знајући да траву још
Треба да чупамо да би остала зелена.
Знао сам то, убијајући друге другог јутра
И трећег јутра опет друге
А они нису имали ни руку ни лица
Већ је око којим сам их гледао
И уста којима сам им говорио
Био револвер, а моја реч метак
И нисам заборавио да су викали
Када их је мој револвер бацао у каменолом
Непријатеље револуције за другим непријатељима

И био је то посао као и сваки други.
Знао сам, када пуцаш у човека
Крв тече из њега као из сваке животиње
Мало се разликују мртваци и
То мало не задуго. Али човек није животиња:
Седмог јутра видео сам им лица,
На њиховим леђима руке, свезане конопом,
С траговима њихових различитих послова.
Док су чекали, лицем према каменолому,
Смрт из мог револвера, место
Између прста и обарача заузела је сумња, под теретом
Убијених свих седам јутара
Мој врат, који је носио јарам револуције –
Да би сви јармови били сломљени,
И моја рука, свезана за револвер
По налогу револуције, датом
Једног јутра у граду Витебску
Гласом партије у јеку битке
Да делим смрт њеним непријатељима
Да би убијање престало, а изговорио сам команду
Тог јутра као и првог јутра
СМРТ НЕПРИЈАТЕЉИМА РЕВОЛУЦИЈЕ
И делио сам смрт, али мој глас
Изговорио је команду као да није мој глас, а моја рука
Делила је смрт као да није моја рука,
И убијање је било другачије убијање
И то је био посао као ниједан други.
А увече сам видео своје лице
Како ме гледа очима које нису моје
Са огледала на зиду, напуклог много пута
У опсадама много пута освајаних градова
И те ноћи нисам био човек, под теретом
Убијених свих седам јутара
Мој пол – револвер који дели смрт
Непријатељима револуције, лицем према каменолому.
/[Хор] Зашто ја. Разрешите ме налога
За који сам преслаб./

Хор Зашто ти.
А Борио сам се на фронту у грађанском рату
Непријатељ није открио слабост на мени
Ви нисте открили слабост на мени

А сад сам сâм слабост
Какву непријатељ не сме да открије на нама
Делио сам смрт у граду Витебску
Непријатељима револуције у граду Витебску,
Знајући да је засушни хлеб револуције
Смрт њених непријатеља, знајући да траву још
Треба да чупамо да би остала зелена.
Нисам то заборавио трећег јутра,
А ни седмог. Али десетог јутра
То више не знам. Убијање и убијање
А сваки трећи, који пред мојим револвером
Стоји лицем према каменолому, можда није крив.

Хор У овој борби која неће престати
У граду Витебску ни у другим градовима
Док нашом победом или пропашћу не
Извршимо двема слабир рукама свако од нас
Посао две хиљаде руку, сломљених руку,
Руку свезаних ланцима и конопима, руку
Одсечених, руку под нашим гркљаном.
Хиљаду руку имамо под гркљаном
Ниједан дах да питамо за кривицу и невиност
Сваку руку под нашим гркљаном, или за порекло
Је ли огрубела или није огрубела
Савија ли беду око нашег врата и
Незнање о корену беде
Или страх од револуције, која беду чупа
Из корена. Ко си ти друго него ми
Или си посебан, да на својој слабости инсистираш.
Ко каже ја твојим устима, неко је други не ти.
Док револуција не победи коначно
У граду Витебску и у другим градовима,
Ниси властита својина. Твојом руком
Убија револуција. Свим рукама
Којим револуција убија, убијаш и ти.
Твоја слабост је наша слабост
Твоја савест је рупа у твојој свести
Рупа на нашем фронту. Ко си ти.

А Војник револуције.

- Хор Желиш ли дакле
 Да те револуција разреши налога
 За који си преслаб, који мора извршити
 Неко или неко други.
- А /[Хор] Не./ И убијање се наставило, лицем према каменолому
 Следећег јутра пред мојим револвером сељак
 Као пре њега њему слични у друга праскозорја
 Као пре мене мени слични пред другим револверима
 На врату хладан зној: четири борца револуције
 Он је издао свом и нашем непријатељу
 На врату хладан зној, док стоји пред другим револверима.
 Њему сличне су убијали
 И мени сличне већ две хиљаде година
 На точку вешалима конопима оковима бичем кулуком
 Непријатељи слични мом непријатељу, који је и сопствени непријатељ
 И мој револвер уперен у његов потиљак сада
 Ја точак вешала коноп оков бич кулук
 Ја пред мојим револвером лицем према каменолому
 Ја мој револвер уперен у мој потиљак.
 Знајући, мојом руком убија револуција
 Искорењујући точак вешала коноп оков бич кулук
 И не знајући то, пред мојим револвером човек
 Ја између руке и револвера, прста и обарача
 Ја рупа у мојој свести, на нашем фронту.
- Хор Није ти наложено да убијаш људе, већ
 Непријатеље. Јер, човек је непознат.
 Ми знамо да је убијање посао
 Али човек је више од свог посла.
 Док револуција не победи коначно
 У граду Витебску и у другим градовима
 Нећемо знати шта је то човек.
 Јер он је наш посао, непознати
 Испод маске, закопан у блату
 Своје историје, истинит испод губе
 Жив у камену
 Јер револуција кида његове маске, отире
 Његову губу, испира из окамењеног блата
 Његове историје његову слику, човек, са
 Канцом и зубом, бајонетом и машинком,
 Издижући се из низа поколења

Кидајући своју крваву пупчану врпцу
У бљеску истинског почетка спознајући самог себе
Један другог по својим разликама
Са кореном ископава из људи човека.
Важан је пример, смрт не значи ништа.

А Али у јеку битке која је узимала
И узима још увек, стајао сам крвавих руку, ја
Војник и бајонет револуције,
И тражио својим гласом извесност.
/[Хор] Да ли ће убијање престати, када револуција победи.
Да ли ће револуција победити. Колико још./

Хор Ти знаш шта ми знамо, ми знамо шта ти знаш.
Револуција ће победити или човека неће бити
Већ ће нестати у човечанству које се умножава.

А И чуо сам глас свој како говори
Тог јутра као и сваког јутра
/[Хор] СМРТ НЕПРИЈАТЕЉИМА РЕВОЛУЦИЈЕ / и видео сам
Њега који је био ја како убија Нешто од крви мяса
И друге материје, не питајући за кривицу или невиност
Ни за име, ни да ли је то непријатељ
Или није непријатељ, а оно се више није померало
Али онај који је био ја није престао да га убија.
Рекао је: /[Хор] Збацио сам своје време
На потиљку ми више нису терет мртви
Човек је нешто у шта се пуца
Све док се човек не дигне из рушевина човека./
И док је пуцао изнова и изнова
Кроз распуклу кожу у крваво
Месо, у распрсле кости, гласао је
Ногама против леша.
/[Хор] Бацам под чизму то што сам убио,
Плешем по свом мртвом у дивљем ритму
Није ми доста да убијем то што мора да умре
Да би победила револуција и престало убијање,
Већ оно не треба више овде да буде, да ишта буде
И да нестане са лица земље
Да за оне који долазе чист буде сто./

Хор Чули смо његово урлање и видели шта је урадио,
Не по нашем налогу, а није престајао да виче

Гласом човека који прождире човека.
Тада смо знали да га је његов посао потрошио
И да је његово време истекло и уклонили смо га
Непријатеља револуције, као и друге непријатеље
И не само као друге, већ и као властитог непријатеља
Знајући да је насушни хлеб револуције
Смрт њених непријатеља, знајући да траву још
Треба да чупамо да би остала зелена.
Али он је збацио своје бреме
Које треба носити док револуција не победи
На потиљку му више нису терет мртви
Који притискају док револуција не победи
Већ је његово бreme постало његов плен
Зато револуција за њега више није имала места
И он сâм за себе више није нашао места
Осим пред пушчаним цевима револуције.

А Све док ме нису уклонили с мог посла
И одузели из моје руке револвер
Док су се моји прсти још грчили као на оружју
Које нисам ја, нисам видео шта сам урадио
И док ме нису уклонили нисам чуо
Свој глас и поново јек битке
Која је узимала и узима још увек.
/[Хор] Али мени слични воде ме сада до зида
И ја који то разумем, не разумем.
Зашто.

Хор Ти знаш што ми знамо, ми знамо што ти знаш.
Твој посао био је крвав и као ни један други
Али мора га обавити као сваки други посао
Неко или неко други.

А Урадио сам свој посао. Видите моју руку.

Хор Видимо да је твоја рука крвава.

А И те како.
И гласније од јека битке било је ћутање
У граду Витебску дуго један трен
И дужи од мог живота био је трен.
Ја сам човек. Човек није машина.
Убијти и убијати, након сваке смрти
Исти нисам могао бити. Дајте ми сан машине.

- Хор* Док револуција не победи коначно
У граду Витебску и у другим градовима
Нећемо знати шта је то човек.
- А* Желим да знам то сада и овде. Питам
Овога јутра у граду Витебску
Крвавих чизама на свом последњем путу
Који води у смрт, на којем нема више времена
Својим последњим дахом сада и овде
Питам револуцију за човека.
- Хор* Питаш прерано. Не можемо ти помоћи.
А твоје питање не помаже револуцији.
Слушај јек битке.
- А* Имам само једно време.
Иза јака битке попут црног снега
Чека ме ћутање.
- Хор* Ти умиреш само једном смрћу
Али револуција умире мноштвом смрти.
Револуција има доста времена, ниједно
Превише. Човек је више од свог посла
Или га неће бити. Ти више ниси
Твој те је посао потрошио
Мораш нестати са лица земље.
Крв којом си испрљао своју руку
Док је била рука револуције
Мора бити опрана твојом крвљу
У име револуције, којој је свака рука потребна
Али твоја рука више не.
- А* Убијао сам
По вашем налогу.
- Хор* И не само по нашем налогу.
Трен између прста и обарача
Био је твоје време и наше. Теснац између руке и револвера
Био је твоје место на фронту револуције.
Али када се твоја рука сјединила с револвером
А ти се изједначио са својим послом
И ниси више свестан

Да мора бити обављен овде и данас
Да га више не би морао обављати нико други
Твоје место на нашем фронту постало је рупа
И за тебе на нашем фронту нема више места.
Застрашујућа је моћ навике, смртоносно је све што је лако
Дубоко укорењена у нама живи прошлост
Коју треба ишчупати из корена
Из наше слабости устају мртви
Које треба покопавати изнова и изнова
Себе саме морамо предати свако себе
Али један другог не смемо се одрећи.
Ти си један и ти си други
Онај ког си раскомадао својим чизмама
Онај који је тебе раскомадао твојим чизмама
Себе си се одрекао, један другог
Револуција те се не одриче. Научи да умреш.
Све што ти научиш увећава наше искуство.
Умри учећи. Не одричи се револуције.

A Одбијам. Не прихватам своју смрт.
Мој живот припада мени.

Хор Ништа није твоја својина.

A [Хор] Нећу да умрем. Бацам се на тло.
Држим се за тло чврсто рукама,
Заривам се зубима чврсто у земљу
Коју нећу да напустим. Вичем.

Хор /[А] Знамо да је умирање посао.
Твој страх ти припада./

A [Хор] Шта долази после смрти./

Хор /[А] Упитао је још и већ је устао са земље
Не вичући више, и ми смо му одговорили:
Ти знаш што ми знамо, ми знамо што ти знаш
А твоје питање не помаже револуцији.
Кад живот буде одговор
Нека питање буде дозвољено. Али револуцији је потребно
Твоје Да за твоју смрт. И није више питао ништа
Отишао је до зида и изговорио команду

Знајући да је насушни хлеб револуције
Смрт њених непријатеља, знајући да траву још
Треба да чупамо да би остала зелена./

А /[Хор] СМРТ НЕПРИЈАТЕЉИМА РЕВОЛУЦИЈЕ./

Напомена Хајнера Милера

МАУЗЕР, написан 1970. као трећи комад експерименталног низа, чији је први део *Филокшети*, а други *Хорацијевац*, представља критику теорије и праксе Брехтових дидактичких комада. МАУЗЕР, варијација на тему из Шолоховљевог романа *Тихи Дон*, репертоарски није комад, екстремни случај није предмет комада, већ се њиме демонстрира континуитет нормалности који треба разорити. Смрт, на чијем се преображају у трагедији, односно потискивању у комедији, заснива индивидуални театар, функција је живота, схваћеног као производња. Смрт је посао попут других, који је организован од стране колектива и који је истовремено средство да се колектив организује. ДА БИ НЕШТО ДОШЛО НЕШТО МОРА ДА ОДЕ, ПРВИ ОБЛИК НАДЕ ЈЕ СТРАХ, ПРВА МАНИФЕСТАЦИЈА НОВОГ ЈЕ УЖАС. Извођење пред публиком је могуће уколико публика према тексту може да контролише глуму, а према глуми текст, читајући хорске партије или делове текста првог глумца (А), или тако што ће хорску партију изговарати једна група гледалаца, а партију првог глумца друга група, при чему онима који читају није познат други део текста, или другим средствима. Уколико се реакције публике контролишу асинхронизацијом текста и глуме или неидентификовањем говорника и глумца, дата подела текста је променљива шема, начин и степен варирања је политичка одлука коју треба донети у сваком појединачном случају. Примери могућих варијанти: За одређене делове текста хор првом глумцу ставља на располагање извођача који ће играти првог глумца (А1); сви чланови хора, један за другим или истовремено, играју првог глумца, док га А1 игра, први глумац преузима одређене хорске партије. Ниједан глумац не може у целости да игра неког другог. Искуства се могу пренети искључиво колективно. Функција извођења је тренинг (индивидуалне) способности да се стекне искуство. Другог глумца (Б) игра један од чланова хора који након свог погубљења поново заузима место у хору. Позоришна средства треба користити сасвим произвољно, као и реквизите, делове костима, маске, шминку итд. Само на сцени град Витебск представља сва места на којима је револуција била, јесте и биће приморана да убија своје непријатеље.

ХАЈНЕР МИЛЕР (Heiner Müller, 1929–1995) писац и драматург, уз Брехта, најзначајнији немачки позоришни писац 20. века и изразити представник пост-модерне драме. Критикујући Брехтов концепт, који је упркос ефектима отуђења, остао грађанско-рационалистички усредсређен на појединце и њихове радње, Милер помера фокус на говорне чинове. Он је дрски драматург који интелектуално провоцира публику. Његови текстови су безобзирно разобличавање наводних истина и за циљ немају транспоновање поруке или идеолошку индоктринацију, него деструкцију увреженог начина размишљања. Фрагментарност форме и техника колажа главна су Милерова средства која служе да се избегне илузија индивидуалности и укаже на распарчаност света у којем живимо. На нивоу језика исту улогу има разарање синтаксичке тврдокорности немачке реченице.

Уз *Маузера* (Mauser, 1970), најпознатије Милерове драме су *Изнуђивач* (Lohn-drücker, 1956/7), *Филоктет* (Philoktet, 1958), *Бишка* (Die Schlacht, 1951), *Хамлејт машина* (Hamletmaschine, 1971) и *Налоџ* (Der Auftrag, 1977).

У преводу на српски објављене су *Хамлејт машина*, *Предео са аргонаутима*, *Налоџ*, *Квартет* и *Ојис слике* (у: Хајнер Милер, *Пет драма*, Рогоз, Београд, 1985, превеле Мира Ерцег и Бранка Јовановић) и *Комад срца* у антологији *Најкраће драме на свету*, КОВ, Вршац, 1999, у преводу састављача антологије, Јована Ђирилова.

Превела с немачког и белешку сачинила ЈЕЛЕНА КНЕЖЕВИЋ